

LOKALA EXEMPEL PÅ FÖREBYGGANDE ARBETE MOT VÅLDSBEJAKANDE
EXTREMISM

Göteborgs Stad - samordning och socialtjänst mot våldsbejakande extremism

Göteborgs Stad och Angereds stadsdelsnämnd - samordning och socialtjänst mot våldsbejakande extremism

Göteborgs stad har cirka 500 000 invånare och är indelad i 10 stadsdelsförvaltningar. En av dessa är Angered med drygt 50 000 invånare. Den aktuella lägesbilden i Göteborg visar att staden har haft flest krigsresenärer från Sverige till konfliktområden i Syrien och Irak. Majoriteten av dessa är boende eller skrivna i Angered eller Östra Göteborg. Lägesbilden visar även att det förekommer aktiva högerextrema rörelser i staden och regionen.

Bakgrund

Uppskattningsvis har 130 göteborgare anslutit sig till Daesh/IS och andra terrorklassade organisationer. De flesta av dessa resenärer har rest under perioden 2012–2015. Därutöver finns det individer som rest till andra grupper/rörelser i konfliktområden för att strida.

Från mitten av 2015 har det märks en minskning av antalet resenärer, och det finns en möjlighet att den helt upphört. Däremot har det noterats att antalet orossamtal, information om händelser, och tips in till samordningsfunktionen legat på en konstant hög nivå. Den samlade lägesbilden i Göteborg indikerar en polarisering utifrån religiös, etnisk och politisk tillhörighet som spiller över bland barn och unga.

När det gäller högerextrema rörelser visar lägesbilden att det förekommer aktiviteter kopplade till miljön. Från hösten 2015 har aktiviteterna blivit alltmer frekventa och synbara i det offentliga rummet. Det handlar främst om rasistiskt klotter, utdelning och uppsättning av propagandamaterial, offentliga demonstrationer och om olika grupperingar som ”patrullerar” offentliga miljöer. Staden har även uppmärksammat försök till att påverka och rekrytera unga vilket sker i fysisk form men även via sociala medier.

Sociala medier är ett oerhört viktigt verktyg för propagandaspridning, kontakt, rekrytering och uppmaning till våld. Aktiviteterna i Göteborgs stad drar till sig individer från hela regionen, särskilt från kranskommuner. Målgrupp för rekrytering är främst unga vita män som lockas via kampsport, naturaktiviteter etc. Staden har även uppmärksammat en normförändring där högerextrema rörelser använder flykting- och boendefrågan som medel för att visa upp sig, lyfta sitt budskap och för att rekrytera. Här försöker man locka individer från majoritetssamhället. Den starkaste rörelsen är Nordiska motståndsrörelsen.

Gällande den autonoma miljön finns det i nuläget ingen tydlig information om eventuella fysiska aktiviteter i Göteborg. Det förekommer dock uthängning av utpekade motståndare via nätet.

Stadsövergripande samordning av arbetet mot våldsbejakande extremism

Problemet med att allt fler anslöt sig till IS, men även till andra stridande rörelser, ledde till att två samordnartjänster tillsattes under 2015.

Organisatoriskt ligger dessa inom Social resursförvaltning och ingår i enheten som arbetar med de brottsförebyggande och trygghetsfrämjande insatserna. De jobbar nära kollegor med ansvar för ett jämlikt och socialt hållbart Göteborg. Här samlas frågor som rör både socialtjänst, skola, brottsförebyggande, trygghetsfrämjande och folkhälsa.

Samordnarna ska bistå med expertkunskap inom området våldsbejakande extremism och kunna ge kommunövergripande stöd och utbildning. Samordnarna tar emot frågor från tjänstemän inom kommunen, men även från privatpersoner som på något sätt berörs av frågan. I det senare fallet fungerar samordnaren som en lots, där personen vid behov får kontakt med socialtjänsten. Om utredning öppnas kan samordnaren utgöra en konsulterande funktion.

De två samordnartjänsterna har en strategisk funktion. För att stärka det operativa arbetet mot radikaliserings och våldsbejakande extremism inom olika verksamheter, såsom skola och socialtjänst, har samverkan inletts med Medlingsverksamheten inom Social resursförvaltning.

Medlingsverksamheten ger bland annat stöd till skolor, fritid, socialtjänst och polis vid konflikter mellan unga.

Samordningsfunktionen har även utökats med en kriminolog som resursperson för att öka kunskapen om kopplingar mellan våldsbejakande extremism och kriminalitet.

Verksamheten

Strategi och handlingsplan

Göteborgs stad tog i mars 2015 fram en strategi för arbetet mot våldsbejakande extremism. Strategin gäller i första hand Social resursförvaltnings samordningsuppdrag, men berör också Göteborgs olika stadsdelar, samverkansaktörer och civilsamhället. Strategin beskriver tio områden som staden ska arbeta med – bland annat utbildning, omvärldsbevakning, mobilisering av stöd och samverkan.

Nästa steg var att kommunstyrelsen antog en handlingsplan i september 2016. Planen tar fasta på vikten av att frågorna behandlas i existerande strukturer och samverkansformer som ligger under Trygg i Göteborg,

såsom SIG och SSPF och olika samverkansgrupper på chefsnivå.¹

Information till kommunanställda

Samordnarna har lagt en större del av sin tid på att ge information om våldsbejakande extremism via seminarier till kommunens personal som berörs av frågan. Hittills har 6000-7000 personer nåtts av informationen.

Samverkan med polismyndigheten

Göteborgs stad har ett centralt avtal med polismyndigheten där staden förbinder sig att arbeta för ökad trygghet. En tjänsteman från vardera part leder samarbetet. Varannan vecka träffas en arbetsgrupp för att ta fram en aktuell lägesbild. Analysen används för att utforma bästa möjliga insatser på lokal nivå. Trygghetsmätningar görs även i bostadsområdena utifrån medborgarnas upplevelser. Denna samverkan har pågått i tre års tid. Arbete ska nu stärkas genom att analysen ska omfatta våldsbejakande extremism som ett eget område.

Samverkan med civila samhället och religiösa samfund

Samordnarna har under en längre tid bedrivit uppsökande arbete och träffat flertalet olika aktörer inom civila samhällets sektor. Dessa medverkar i framtagandet av en aktuell lokal lägesbild, behovsanalyser och i diskussioner om framtida samverkansformer. Vidare har seminarier genomförts med aktörer som stödjer arbetet mot våldsbejakande extremism.

Teologisk expertis tagits in för att öka kunskapen kring teologi och praktiskt stödja samordningen med att identifiera och analysera symboler med extremistisk koppling. Utöver detta pågår ett dagligt arbete med att öka tilliten och förtroendet mellan parterna som skall ligga i grund för en trygg samverkan både utifrån kortsiktiga och långsiktiga mål.

Samordnarna ansvarar även för ett nätverk som kallas ung och trygg, tillsammans med enheten Stöd för social ekonomi.² Nätverket inkluderar mindre och större föreningar och organisationer. Här pågår ett arbete för att se över vilka främjande insatser som behövs på lokal nivå för att i första hand stärka demokratin, men att även möta andra sakområden. Det kan handla om att arbeta med trygghetsfrämjande insatser.

Samverkan med den nationella samordnaren mot våldsbejakande extremism

Göteborgs stad är en av fyra städer i landet som ingår i den nationella samordnarens pilotprojekt "Kunskapshus". Modellen innebär att skapa

¹ SIG = social insatsgrupp, SSPF = socialtjänstförvaltning, skolförvaltning, polismyndighet, fritidsförvaltning.

² Enheten Stöd till social ekonomi ger stöd till organisationer i form av verksamhetsbidrag, utvecklingsmedel, utbildningar, handledning, konferenser och dialogmöten.

expertnätverk med kommunerna, stärka samverkan och sprida kunskap för att bättre kunna förebygga våldsbejakande extremism.

Inom Kunskapshuset finns ”praktikernätverket” där Göteborgs stad medverkar. Nätverket består av experter från nationella myndigheter och kommunala företrädare (samordnarna) och syftar till att vidareutveckla arbetet mot våldsbejakande extremism samt synliggöra nationella och lokala behov.

Samordnarna arbetar även för att skapa och inkludera en central samverkansgrupp i Göteborg mellan aktörer från civilsamhället och kommunen. Stadsdelarna har redan goda etablerade samverkansformer sedan flera år tillbaka med aktörer inom civilsamhället. Förhoppningen är att en central samverkansgrupp ska stärka det redan pågående arbetet med stöd och kunskap utifrån ett lokalt behov.

Avhopparverksamhet

Staden har ett kunskapscentrum mot organiserad brottslighet sedan 2008. Uppdraget inom ramen för Kunskapscentrum mot organiserad brottslighet vad gäller avhoppare är huvudsakligen inriktad mot organiserade kriminella gäng. Staden ger även avhopparstöd via ett idéburet offentligt partnerskap (IOP) med ”En annan sida av Sverige” (EASAS). Syftet är att EASAS ska ge stöd till personer som vill lämna kriminalitet eller våldsbejakande extremism bakom sig.

Omvärldsbevakning

En källa till inspiration och rekrytering till våldsbejakande extremistiska rörelser är sociala medier. Samordnarna lägger därför stor vikt vid att följa utvecklingen där, samtidigt som de följer traditionell media kopplat till de länder berörda konflikter pågår. Det kan bland annat handla om att bevaka medier och nyhetskanaler som når våra medborgare via ett annat språk än svenska. Detta menar samordnarna är viktigt utifrån den pågående polariseringsprocess som har uppmärksammats, och som har sin grund i kommuninvånarens politiska, religiösa eller etniska tillhörighet. Denna polarisering har en direkt påverkan på barn och unga.

Utmaningar

- Samordnarna lyfter särskilt utmaningen med att motverka den propagandaspridning och online-radikalisering som sker via sociala medier och som når allt fler yngre målgrupper.
- Det finns många samverkanskonstellationer i staden som berör våldsbejakande extremism och de hakar inte alltid i varandra. Det finns risk för parallella processer, och att information inte sprids till samtliga grupper.
- Sekretesslagstiftningen kan komplicera samverkan i ärenden som rör den enskilde, framför allt mellan kommunen och

polismyndigheten. Samordnarna anser att lagstiftningen borde lättas upp inom vissa områden.

- Konflikterna som sker i mellanöstern avspeglas i skolans värld bland elever som har sitt ursprung i regionen, beroende på vilken grupp eller religion man tillhör. Som lärare och fritidspersonal är det viktigt att känna till problematiken och bemöta den.
- Det kan finnas en risk att tjänstemän misstänker extremism i all form av synlig religiositet, eftersom det inte är vanligt i den svenska kulturen att se religiösa uttryck offentligt. Det gäller att ha en medvetenhet om detta.
- Det finns relationer mellan våldsbejakande rörelser och gängkriminalitet. De som rör sig i våldsbejakande kretsar löper risk att rekryteras till kriminella gäng. Detta är något kommunen måste vara observant på och försöka förebygga.

Samordnarnas råd

- För mindre kommuner kan det vara bra att bygga upp en gemensam resurspool i regionen, såsom man gör mellan stadsdelsnämnderna i Göteborg. Det kan handla om omvärldsbevakning och expertis inom området. Regional samverkan är även bra för att dela erfarenheter och kunskaper då vissa kommuner haft längre erfarenheter av våldsbejakande rörelser, medan andra haft mindre eller inga alls.
- Samordnarna poängterar att det är viktigt att kommunerna blir bra på att följa vad som händer inom våldsbejakande extremism inom sociala medier. Det är även viktigt att kommuner satsar på att utbilda föräldrar inom detta.
- Samordnarna anser att det måste finnas ett stöd på nationell nivå för kommuner med att ta fram och samla kunskap utifrån varje tjänsteområde som möter radikaliserings och våldsbejakande extremism.

Angered – trygghetssamordningens och socialtjänstens arbete mot våldsbejakande extremism

Problemet med våldsbejakande extremism uppmärksammades i Angered under 2012 då ett gäng unga män från ett av grannskapen åkte till Syrien för att strida. Det förekom att unga, och även familjer, åkte fram och tillbaka mellan Syrien och Angered. De uppmärksammades av socialtjänsten genom att BVC, familjecentraler, anhöriga eller andra i omgivningen som hörde av sig för att berätta. Vissa upptäcktes även när de ansökte om försörjningsstöd, då de berättade att de skulle åka eller att de kommit hem från Syrien.

I Angered stadsdelsnämnd arbetar en koordinator med ansvar för frågor som rör våldsbejakande extremism samt avhopparverksamhet. Koordinatoren är inordnad under enheten för trygghetssamordning.

För att skapa medvetenhet och kunskap om våldsbejakande extremism inom stadsdelsnämnden skapades först en förvaltningsöverskridande samverkansgrupp som träffades en gång varannan månad. Här deltog koordinatoren tillsammans med chefer från skol-, fritids-, äldreomsorgs- och socialtjänstförvaltningarna. Idag har frågan hamnat inom de ordinarie samverkansstrukturerna och finns med i det förebyggande arbetet som ett av flera problemområden i Angered. Koordinators roll riktar sig dock fortfarande mot alla sektorer. Dessutom har varje förvaltning en egen kontaktperson för frågor som rör våldsbejakande extremism, som tjänstemän inom förvaltningen kan konsultera.

Vad gäller ingången för medborgare som söker stöd i frågan är det första linjens personal inom respektive förvaltning som ska kontaktas.

Verksamheten

Socialtjänstens stöd till enskilda och familjer

Socialtjänsten har haft kontakt med ett tiotal minderåriga som återvänt med sina föräldrar. De ungdomar som åkt själva och återvänt är sedan tidigare kända hos socialtjänsten. Det har då ofta handlat om kriminalitet, psykisk ohälsa, och upplevelser av omfattande våld, många gånger hedersrelaterat våld.

Vid orosanmälan kallas familjen för samtal – både barnen och de vuxna. I vissa ärenden har det framkommit att barnen varit med om traumatiska upplevelser varvid man inlett utredning. Men oftast uppger familjen att de inte befunnit sig i krigsområden, och att de inte varit med om något.

Socialtjänsten erbjuder alltid stöd till alla föräldrar som haft barn som återvänt, eller då hela familjen återvänt. Flera drabbade har fått stöd genom de generella föräldrastödsgrupperna, vilket har visat sig inte vara tillräckligt. Koordinatoren i Angered menar att det är viktigt att personal

inom socialtjänsten, och andra instanser, som möter den här målgruppen vågar prata om våldsbejakande extremism. De måste vara insatta i frågan samtidigt som de erbjuder sin expertis.

Socialtjänsten i Angered erbjuder även skydd för de personer som inte vill åka och strida för IS, där delar av familjen och/eller andra utövar påtryckning. Vidare erbjuder de stöd- och motivationssamtal för att komma igång med studier eller arbete för att motverka de känslor hopplöshet som kan driva personer till att vilja strida för IS. I stödsamtalen kan socialtjänsten ta hjälp av till exempel religiöst kunniga personer, eller familjemedlemmar, för att prata kring hur felinformerad den unge är och peka på andra alternativ.

Samverkan med polismyndigheten

Socialtjänsten samverkar även med polismyndigheten. När det kommit till socialtjänstens kännedom att en familj återvänt från Syrien/Irak och varit anslutna till IS, kontaktas polismyndigheten. Detta för att få uppgiften dementerad eller bekräftad, samt för att få veta om det finns några särskilda omständigheterna kring familjens resa. Socialtjänsten gör detta för att vara säkra på att uppgiften som oron grundas på är sann.

Stadsdelsnämnden har även en tät samverkan inom SSPF grupperna som finns en vid varje högstadieskola.³ Där lyfts oro för normbrytande beteende upp. Deltagare där är polis, skola, fritid, socialtjänst, resursteam och fältarbetare. Gruppen, som leds av en koordinator, har möten en gång i månaden och samverkar där emellan.

Trygghetssamordningen samverkar även direkt med polismyndigheten för att utbyta erfarenheter och kunskaper på områdes- och generell nivå.

Samverkan med civila samhället och religiösa samfund

Stadsdelen samverkar med runt 50 församlingar i en samverkansgrupp där varje församling har två representanter. Genom samverkan arbetar stadsdelen för att bygga upp en tillit, och vända på den misstro som finns mot myndigheten. Stadsdelen arbetar även för att ena de olika församlingarna med dess olika religiösa inriktningar. Detta så att de kan vara förebilder för församlingsmedlemmarna och de boende i Angered, att de kan respektera varandra och arbeta för allas lika värde. Tillsammans undersöker de möjligheterna att bygga ett gemensamt religiöst hus.

Angereds stadsdelsnämnd driver även ett demokratiserings- och värdegrundsprojekt med ekonomiskt stöd från MUCF - ”Demokratisering i Angered”.⁴ Projektet riktar sig till föräldrar, ungdomar och personal

³ SSPF=Skolförvaltning, Socialtjänstförvaltning, Polismyndighet, Fritidsförvaltning

⁴ Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällsfrågor

inom stadsdelsnämnden. En stor och viktig fråga som projektet jobbar med är hur tilliten till kommunen och samhällets institutioner kan stärkas för invånarna i Angered och vice versa. Andra frågor adresserar till de parallella kulturer som unga lever i, och vad det innebär att leva i en demokrati. Det handlar också mycket om att mobilisera krafter.

Utåtriktat och uppsökande arbete

För att veta vad som pågår i Angered, som kan vara relaterat till våldsbejakande extremism, rör sig koordinatören och socialtjänstens personal mycket ute i omgivningen. Koordinatören är även ute och informerar på olika enheter inom stadsdelsnämnden, på BVC, vårdcentraler och psykiatri.

Koordinatören och socialtjänsten bjuder ofta in sig själva till olika föreningar och arenor för att tala om vad kommunen kan erbjuda, men även för att lyssna in vad som är viktigt för kommuninvånarna. Ibland för att prata om något förutbestämt, ibland lämnas det öppet och de utgår från här och nu. Det här har varit det mest framgångsrika tillvägagångssättet för att nå ut till invånarna - att gå till deras arenor.

Ett sätt att omvärldsbevaka och hålla sig uppdaterad är också att vara ute på nätet. Koordinatorerna och ungdomsarbetare Angered fältar därför på nätet för att fånga upp vad som sker i grannskapen och för att på bästa sätt kunna rikta de förebyggande insatserna.

Utmaningar

En av de största utmaningarna är att skapa tillit för att på bästa sätt kunna nå ut till målgruppen. Koordinatören menar att många medborgare i Angered hyser en stor misstro mot samhällets institutioner och vill inte att deras barn ska bli utredda varken av socialtjänst, skola eller psykiatri. För att kunna bygga upp en tillit måste tjänstemän ha en kulturell kännedom och förstå bakomliggande orsaker till den bristande tilliten. Ett sätt för socialtjänsten att nå ut till målgruppen är att arbeta för att personalens sammansättning inom stadsdelsnämnden ska spegla medborgarna i Angered. Det finns då möjligheter att personal kan bli brobyggare och på så vis nå ut till målgruppen. Detta är personer med lika eller liknande bakgrund som målgruppen, som är förtroendeingivande och som har goda kunskaper om kommunen och myndigheternas arbete. Kommunikationen blir enklare för den som behöver kontakt med myndigheten för att veta vad som finns tillgängligt och hur det går till. En kulturell kompetens möjliggör även för kommunen att bättre kunna anpassa insatser till målgruppen.

Det är även viktigt att arbeta för att socialsekreterare ska känna sig trygga i sina professionella roller i mötet med individer och familjer som varit i krigsdrabbade områden.

En annan svårighet är att säkerställa att socialtjänsten får information när en familj med barn återvänt till en kommun från krigsdrabbade områden. SÄPO har en skyldighet att orosanmäla när minderåriga kommit hem, om barnet kan ha farit illa.

Koordinatorns råd

- Det är viktigt att nå ut brett till personal inom kommunen med information och utbildning om våldsbejakande extremism. Alla måste kunna lite om ämnet, samtidigt som att det finns de som kan mer. Det är dock viktigt att alla berörda parter har samma baskunskaper. Det ska finnas tillgång till stöd och handledning för personalen.
- Det förebyggande arbetet måste nå de sårbara grupperna och kunna erbjuda en gemenskap som gör att de inte ”går på” de våldsbejakande krafternas erbjudande om gemenskap.
- Det är viktigt att integrera demokratistärkande komponenter i basverksamheter.
- Kommunen bör jobba brett med civila samhället.
- Socialtjänsten ska inte vara rädd för att ställa följdfrågor, utan arbeta med denna målgrupp som man gör med andra målgrupper med liknande problem. Mycket handlar om att *våga prata*.
- Det är viktigt att omvärldsbevaka, annars riskerar kommuner att missa de viktiga frågorna.
- Första linjens personal måste ha kulturkompetens
- Kommuner ska inte bygga upp någon särskild verksamhet för att förebygga just våldsbejakande extremism. Det är viktigt att använda existerande strukturer. Drabbade individer ska få stöd inom den ordinarie verksamheten. Handläggare kan avgöra när annan experthjälp behövs.
- Landets kommuner borde ha tillgång till stöd på regional nivå i frågor som rör våldsbejakande extremism. Alla kommuner kan inte bygga upp en egen kunskapsbank i frågan.

Upplysningar om innehållet
Malin, Svanberg, malin.svanberg@skl.se

© Sveriges Kommuner och Landsting, 2017

Text: Lisette Wahlroth (SKL)